

Det läcker på Rådhusstorget

L2010:3508

Rådhusstorget

Söderköpings stad och kommun

Östergötlands län

Helén Romedahl



Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet/lokal/område/sträcka	Rådhusorget
Socken/stad	Söderköping
Kommun	Söderköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	L2010:3508 (RAÄ 14:1)
Digitala fastighetskartans blad	64F 8h SO
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH2000
Mätteknik	Manuell inprickning
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-2667-20
Länsstyrelsens handläggare	Tom Carlsson
ÖM dnr	0076/20
ÖM projektnr	001441
Beställare	Länsstyrelsen i Östergötland
Kostnadsansvarig	SM Entreprenad
Projektledare	Helén Romedahl
Fältarbetstid	2020-02-10
Totalt undersöktes	8 m ²
Fynd	Nej
Foto	Digitala
Analyser	-
Grafik	Helén Romedahl
Renritning	Johan Levin
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.
Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Det läcker på Rådhusorget

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Syfte och metod	4
Områdesbeskrivning	4
Tidigare arkeologiska undersökningar	4
Resultat	6
Referenser	8
Bilaga 1. Ritningar	9

Omslagsbild: Träkonstruktion i form av stockar som syntes i den nordöstra schaktväggen. Foto mot öster, Helén Romedahl, ÖM.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

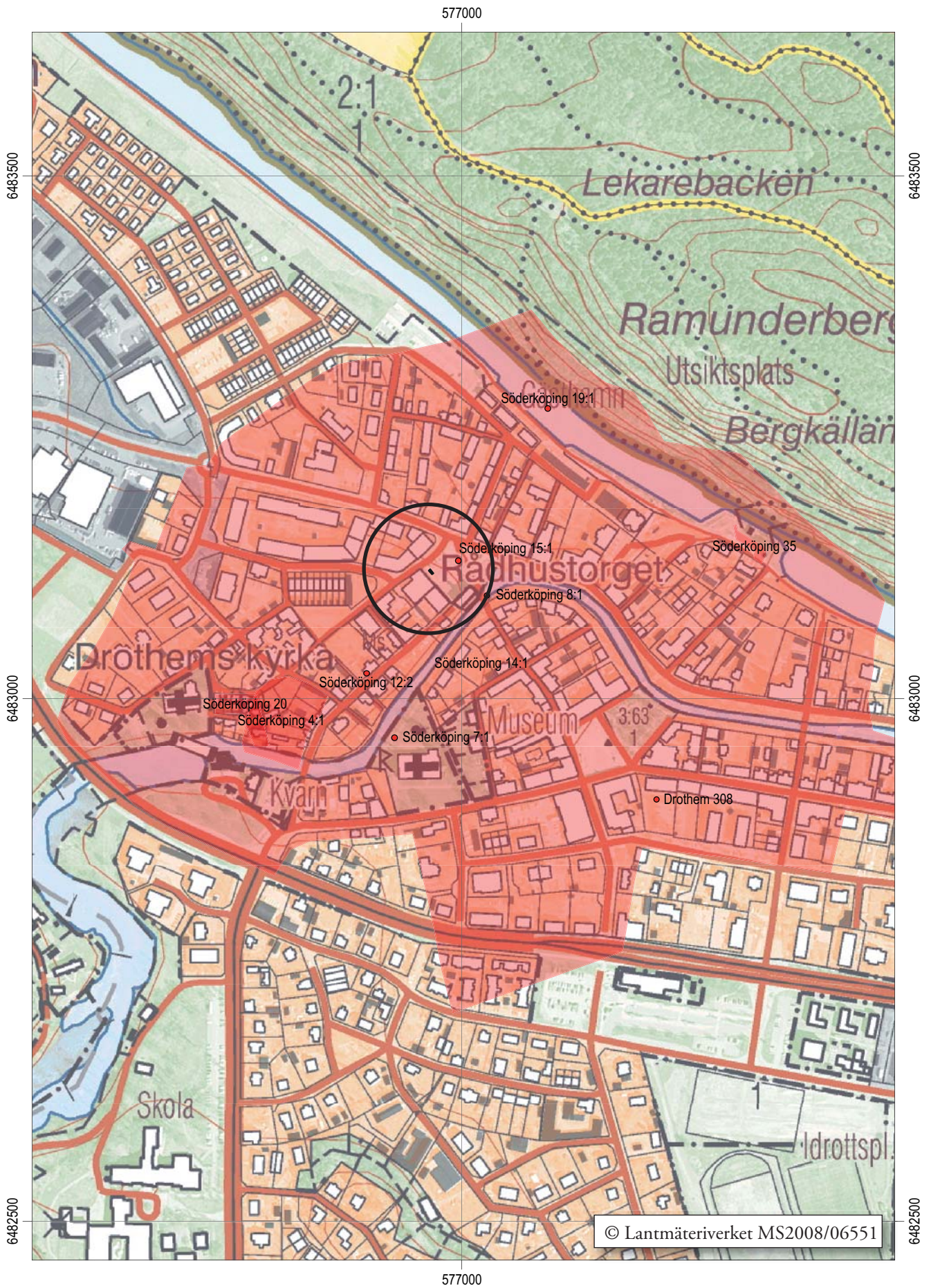
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Den 10 februari 2020 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning på Rådhusorget, inom Söderköpings medeltida och historiska stadslager L2010:3508 (RAÅ 14:1). Arbetet föranleddes av att Östergötlands museum kontaktades i samband med att en akut vattenläcka uppkommit inom en del av ovan nämnda torg. I schaktet framkom kraftiga och träflisbemängda kulturlager samt välbevarade träkonstruktioner i form av stockar.

Helén Romedahl
antikvarie





Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5000.

Inledning

Den 10 februari 2020 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning på Rådhusorget, inom Söderköpings medeltida och historiska stadslager L2010:3508 (RAÄ 14:1). Arbetet föranleddes av att Östergötlands museum kontaktades i samband med att en akut vattenläcka uppkommit inom en del av ovan nämnda torg. I schaktet framkom kraftiga och träflisbemängda kulturlager samt välbevarade träkonstruktioner i form av stockar. Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Östergötland. För de arkeologiska kostnaderna svarade SM Entreprenad. Ansvarig för fält-och rapportarbetet var undertecknad.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att tillse att fast fornlämning berördes så lite som möjligt av arbetsföretaget. Fast fornlämning som berördes av schaktningen skulle undersökas avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Schaktet var ca 2 m brett och 4 m långt och grävdes till ett djup om 1,5 m. Påträffad fornlämning undersöktes genom rensning och dokumenterades genom fotografering och handritning. Dokumentationsmaterialet i form av ritningar och foton förvaras på Östergötlands museum.

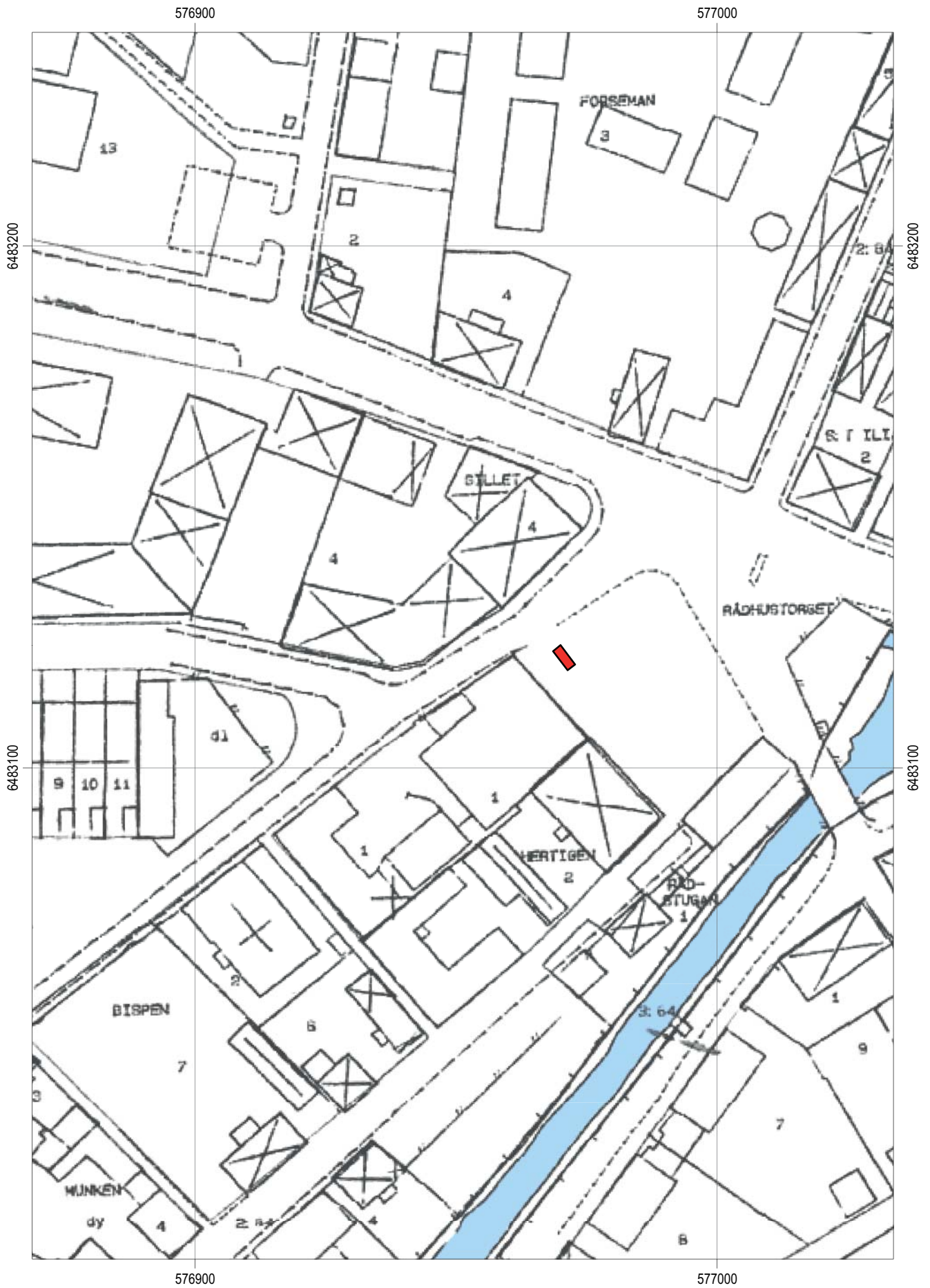
Områdesbeskrivning

Torget anläggs under 1200-talet och ligger centralt placerat mellan stadsdelarna Bergskvarteret i norr, Hagakvarteret i öster och Drothems eller Vintervads-kvarteret i sydväst. De tre kvarteren skärs på mitten av varsin bredare huvudgata, Hamngatan i Bergskvarteret, Storgatan i Hagakvarteret och Vintervadsgatan i Drothems-kvarteret. Vidare är Rådhusorget placerat sydväst om den plats där Storån och Lillån flyter samman. Idag är Lillån kulverterad men syns t.ex. på stadskartan från 1701. Sedan medeltiden har stadens rådhus stått på samma plats som det nuvarande. Kring torget hade de tre kvarteren under medeltiden sina respektive badhus. Mellan åren 1925 – 1926 gjordes omfattande schaktningar i stadens gator i samband med nedläggning av vatten- och avloppsledning. Parallellt med dessa arbeten kunde Erik Lundberg, tjänsteman vid Riksantikvarieämbetet, göra uppmätningar av påträffade byggnadslämningar (Broberg

& Hasselmo 1992). Enligt Lundberg var Rådhusorget inte en del av den ursprungliga stadsplanen. Antagandet grundas på material från en arkeologisk observation i Vintervads-/Hospitalsgatans gemensamma mynning i Rådhusorget. Där påträffades en 0,8 m bred anläggning som av Lundberg tolkades som en gränd med omgivande byggnader i skiftesverksteknik (SR 77). Av detta drog han slutsatsen att Rådhusorget inte existerat under stadens äldsta skede eftersom en ”sådan smal gränd omöjligt kan ha mynnat i ett sådant betydelsefullt torg” (Broberg & Hasselmo 1978). År 1977 grävdes ett schakt på den plats där Lundberg trott sig funnit en smal gränd (SR 78). Denna ”gränd” visade sig då vara ett avloppsdike med väggar i skiftesverk. Vid samma tillfälle konstaterades också en torgbeläggning i tre skikt samt att Hospitals-/Vintervadsgatan alltsedan 1200-talet mynnat ut i Rådhusorget. Den översta torgbeläggnings som var av trä daterades till slutet av 1300-talet.

Tidigare arkeologiska undersökningar

Ett mindre antal arkeologiska undersökningar har berört Rådhusorget. Den äldsta av dessa utfördes 1939 av Gunnar Westin (SR 70). Vid detta tillfälle sänktes Rådhusorgetts norra del varvid en äldre gatläggning av bräder och stockar framkom på ett djup om ca 0,6 m under dagens markyta. Utanför Rådhusets norra hörn upptogs ett 4 m² stort schakt i vilket det fanns kulturlager och bebyggelserester ner till ett djup om 1,5 m under dagens markyta. Ytterligare ett par schakt upptogs öster om ovan nämnda. I båda schakten framkom träläggningar. I ett av schakten syntes i bottenleran ett lager med stockar vilka tolkades som en möjlig kajanläggning (Hörfors 2010:8). 1951 genomfördes, i samband med grävning för en ny oljetank, en arkeologisk undersökning vid Rådhusets sydvästra hörn. På ett djup om ca 1,15 m under markytan fanns en kavelbro i två skift. I samband med schaktning för VA 1976-77 undersöktes ett 64 m lång schakt i Rådhusorgetts nordvästra kant från Lillån och upp till Vintervadsgatas mynning (Hasselmo & Tesch 1987). Ca 12 m från Lillåns kulvert iaktogs ett strandhak som troligtvis kunde dateras till vikingatid. Rådhusorget är anlagt på en naturlig förhöjning vilken, enligt de undersökande arkeologerna, utgjorde en naturlig last-och omlastningsplats under det tidigaste preurbana skedet. I bottenleran på ovan



Figur 3. Schaktet i Rådhusstorget. Manuellt inprickat. Utdrag ur digitala Adresskartan. Skala 1:2000.

nämnda naturliga förhöjning dokumenterades en härd som med hjälp av ¹⁴C-analys kunde dateras till 895 +/-90 e kr. Vid samma undersökning kunde man även konstatera flera ytbeläggningar på torget (ibid.).

Rådhusstorget berördes också av en arkeologisk undersökning år 1999 i samband med uppsättning av belysningsstolpar (Ternström 2002). 14 schakt om ca 0,25 m² vardera upptogs och grävdes till ett djup om 0,8 m. I schakten fanns kulturlager och träkonstruktioner som det, till följd av schaktens ringa storlek, inte gick att dra några större slutsatser om. År 2018 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning, i samband med akut lagning av avlopps- och vattenledning i Linköpingsgatan och på Rådhusstorget. I Rådhusstorget anträffades lämningar efter en stenläggning, spår efter en risbädd och tjocka träbemängda lager. Den sammanlagda kulturlager-tjockleken uppgick till 1,1 m. Halmfragment från en av de äldsta lagerhorisonterna kunde med hjälp av ¹⁴C-analys dateras till 1040 - 1220 e. Kr (Ua-61543, 2 sigma) (Karlsson 2019).

Kvarteret intill Rådhusstorget heter kv Hertigen och där har en del arkeologiska undersökningar genomförts. I samband med byggnation av en ny butik för Systembolaget år 1976 utförde Riksantikvarieämbetet en arkeologisk undersökning i kv Hertigen 1. Undersökningen är inte rapporterad men delar av materialet är publicerat i artikelform i boken 7000 år på 20 år (Tesch/Hasselmo 1987). Kulturlagrens mäktighet varierade mellan 1,5-3 m. Gatulämningarna utgjordes av en tre gånger ombyggd kavelbrogata, som löpte vinkelrätt mot Hospitalsgatan ned mot Storån, flankerad av tätt liggande rester av trähus. 1995 utförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i kv Hertigen 1 i samband med uppförandet av en ny lastkaj till Systembolaget. Det undersökta området var 8 x 2 m stort och grävdes till ett djup om mellan 0,5 och 1 m. Två nivåer med kulturlager undersöktes och i den sydvästra delen av schaktet

framkom en husgrund i form av ett golv och en rad med syllstenar. Fyndmaterialet vittnade om att lagren inte var äldre än 16–1700-tal (Hörfors 2010).

Resultat

Här nedan följer en redovisning av de iakttagelser som gjordes i samband med fältarbetet. För ytterligare detaljer hänvisas till sektionsritningarna i Bilaga 1.

Schaktdjupet uppgick till 1,5 m. I den norra sektionen framkom på detta djup en kraftig och 4 m lång stock med ett läge i ungefärlig sydöst-nordvästlig riktning. Ovan stocken fanns ett ca 0,12 m tjockt lager med brun lerig silt (L4) som innehöll rikligt med träflis, ”träspill”, pinnar och bark. Sedan följde ytterligare en stock, denna 2 m lång och lagd i samma riktning som den andra. Liksom denna överlagrades



Figur 4. Översikt. Träkonstruktion i form av stockar som syntes i den norra schaktväggen. Foto mot öster, Helén Romedahl, ÖM.

även denna stock av ett lager med samma karaktär och innehåll som det förra (trots att de ligger på olika stratigrafiska nivåer har de samma numrering på sektionssritningen). Ovan trästockens västra kant låg en stock i avvikande riktning (nordöst-sydvästlig). Sista stocken, närmast dagens marknivå, var även denna 4 m lång (men kapad på mitten av en recent nedgrävning för rör) och med samma riktning som ovan beskrivna. Denna stock överlagrades av ett lager med grå siltig sand (L3) i vilken det, inom sträckan 2,2 - 3,0 m, syntes relativt fragmentariska rester efter en nord-sydligt orienterad kavelbro. Kavelbroläggningen förföll "avslutas" med en sten i dess västra kant. Ovan kavelbron avtecknade sig ett tunt och troligen avsatt lager, L2, som utgjordes av mörkbrun silt som innehöll en liten mängd träflis. Sista nivån innan moderna bärlager och gatsten var ett ca 0,12 m tjockt lager med grå siltig sand, L1, tolkad som sättsand till en stenläggning (torgbeläggning) som idag inte är bevarad.

I motsatta schaktväggen, mot sydväst, utgjordes den äldsta stratigrafiska nivån av ett ca 0,7 m tjockt lager, L5, som till innehåll och karaktär liknade lager

4 i norra sektionen men var något gödsligare. Här syntes även enstaka läderspill. I lagret på sträckan 0,9 - 1,3 m avtecknade sig en kraftig och nord-sydligt orienterad stock. Det gick inte sluta sig till om stocken möjligen kapats i modern tid, kanske i samband med att vattenledningarna grävdes ner på 1920-talet. Strax ovan följde sedan ytterligare en stock, bevarad till en längd om 2 m. Ovan stocken följde sedan samma typ av träflislager som även fanns i sektionen på motsvarande sida.

Här ovan nämndes att man vid arkeologiska undersökningar i Rådhusorget bl a konstaterat flera ytbeläggningar på torget. De nivåer med trä som dokumenterades vid aktuell undersökning representerar troligen ingen ytbeläggning. Detta antagande baseras delvis på att det rörde sig om grova stockar. Vad det annars skulle röra sig om för typ av konstruktion går i nuläget inte att avgöra då det inte finns något passande jämförelsematerial. En tanke var att det eventuellt kunde röra sig om en s.k. timmerkista, dvs. en konstruktion som byggts som underlag och utfyllnad till en ovanliggande konstruktion, i det här fallet en kavelbro, se sektionssritning, bilaga 1. Denna tolkning är emellertid osäker.

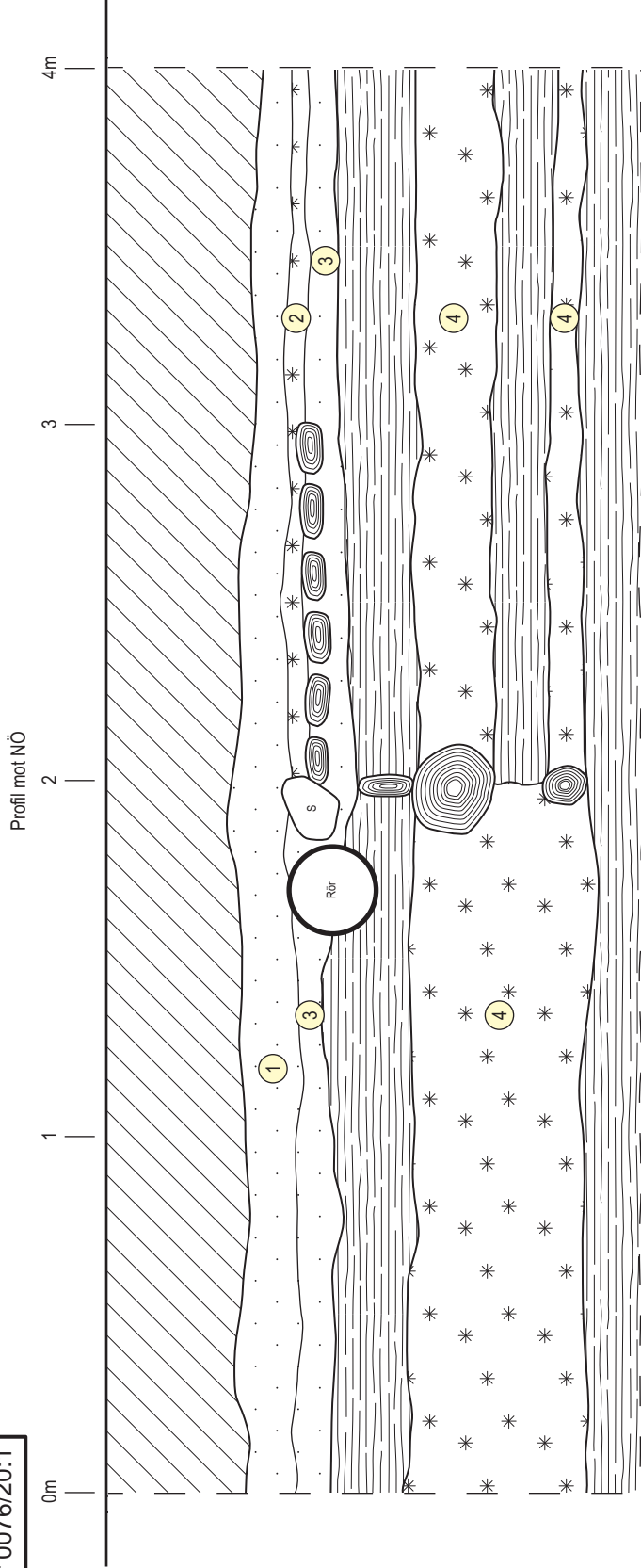


Figur 5. Detaljbild träkonstruktionen i norra schaktväggen. Foto mot norr, Helén Romedahl, ÖM.

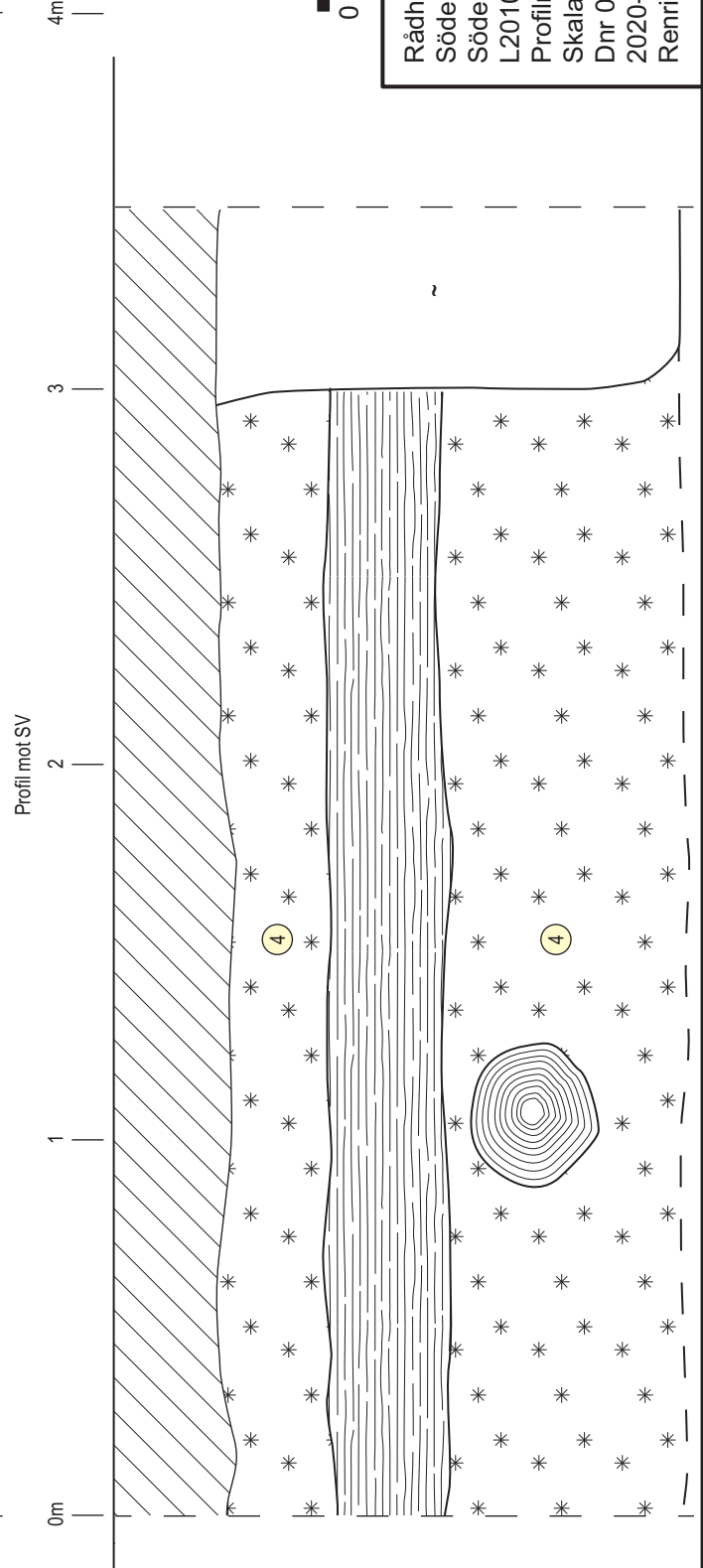
Referenser

- Broberg B. & Hasselmo, M. 1978. Rapport Medeltidsstaden 5. Söderköping. RAÄ och SHM.
- Broberg B & Hasselmo, M. 1992. Söderköpingsarkeologin i blickpunkten. Ur S:t Ragnhilds gille, Årsbok 1992.
- Hasselmo M & Tesch, S. 1987. Söderköping. Ur 7000 år på 20 år. RAÄ UV-Stockholm.
- Hörfors O. 2010. *Ny lastplatta till Systembolaget, Kvarteret Hertigen 1*. Söderköping stad och kommun. Östergötlands museum. Rapport 2010:44.
- Karlsson E. 2019. *Trasiga ledningar i Rådhusstorget och Linköpingsgatan*. Söderköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands museum rapport 2019:21.
- Ternström C. 2002. *Titthål till medeltiden. 14 små schakt i Rådhusstorget*. Arkeologisk förundersökning. Söderköpings stad och kommun. Östergötlands museum. Rapport 2002:72.

Bilaga 1. Ritningar



1. Grå, siltig sand.
2. Mörkgrå silt med innehåll av träffis och pinnar.
3. Samma som L1.
4. Brun, lerig silt med rikligt med träffis.



Rådhusorget
Söderköpings stad
Söderköpings kommun, Ög
L2010:3508
Profiltitning
Skala 1:20
Dnr 0076/20
2020-02-10 Helén Romedahl
Renritning Johan Levin

Den 10 februari 2020 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning på Rådhusorget, inom Söderköpings medeltida och historiska stadslager L2010:3508 (RAÄ 14:1). Arbetet föranleddes av att Östergötlands museum kontaktades i samband med att en akut vattenläcka uppkommit inom en del av ovan nämnda torg. I schaktet framkom kraftiga och träflisbemängda kulturlager samt välbevarade träkonstruktioner i form av stockar.

ISSN 1403-9273
Rapport 2021:43